

Benoît Henriët, *Colonial Impotence. Virtue and Violence in a Congolese Concession (1911-1940)* (De Gruyter Oldenbourg; Berlijn, 2021) 202 p., ill., € 94,95 ISBN 9783110648782

Belgische koloniale impotentie als een onderzoeksstrategie

In *Colonial Impotence* bestudeert Benoît Henriët de gewelddadige tegenstrijdigheden van het koloniale bewind vanuit het oogpunt van de concessie van Leverville – ook wel de ‘Huileries du Congo Belge’ (HCB) genoemd – de grootste palmolie-exploitatie van Belgisch Congo. Het imperialisme was een ideologisch project dat steunde op een beschavingsmissie: het idee dat koloniale onderdanen in aanraking moesten worden gebracht met de moderniteit. De bedrijven in Belgisch Congo zijn altijd formeel of informeel onderdeel geweest van dit project, waardoor de concessie een ideale kans biedt om een microstudie te doen naar wat er gebeurde toen de imperiale ideeën op de realiteit van Afrikaans verzet botsten. De auteur is docent geschiedenis aan de Vrije Universiteit Brussel en focust in zijn onderzoek op de bottom-up geschiedenis van Belgisch Congo. Het boek is gebaseerd op zijn doctoraatsonderzoek en gebruikt een relatief kleine hoeveelheid archieven uit België, het Verenigd Koninkrijk en Congo. Verder werden er in het kader van het onderzoek acht interviews afgenomen.

Leverville werd door het management voorgesteld als een tropische utopie, waar de Congolese arbeiders ‘beschaafd’ zouden worden. De concessies vormden een van de vele knooppunten in het Belgisch koloniale rijk, naast missieposten en ziekenhuizen. Ze vormen daarom een ideale casestudie om het koloniale geweld te bestuderen (p. 97). De verschillende plantages van de concessie waren ‘spaces of frustrated hegemony’ omdat de managers van de concessie vaak tekortschoten in de exploitatie van het land en de hulpbronnen (p. 8). Belastingambtenaren en werknemers van de HCB gingen regelmatig

samen op pad om arbeiders en belastingen te verzamelen, hoewel dat officieel verboden was (p. 64). De staat zag zich evenwel verplicht om Congolezen te dwingen tot arbeid om het koloniale kapitalistische systeem winstgevend te maken. De gedwongen aanwerving van arbeiders was volgens Henriët een symptoom van ‘colonial impotence’. Doorheen het boek verzamelt de auteur een hele reeks voorbeelden van de diepe kloof tussen de regels en de handhaving, vandaar de metafoor van de ‘impotentie’.

De combinatie van mannelijkheid en machteloosheid maken de concessie een ideale site om verschillende inzichten uit African Studies en eerder historisch onderzoek te testen. Normaliter wordt de koloniale staat top-down geanalyseerd. Een lokaal perspectief plaats evenwel kanttekeningen bij argumenten, zoals de claim van Achille Mbembe dat de koloniale staat vaak steunde op ‘phallic violence’ en ontmenselijking. Henriët toont aan dat kolonisatoren zelden almachtig waren (p. 9).

Het boek werkt verschillende voorbeelden van ‘impotentie’ uit. Hoofdstuk 1 beschrijft hoe de Leverville-concessie gecreëerd werd als een antwoord op de wreedheden in de Congo-Vrijstaat, een staat die Koning Leopold II in 1908 aan België moest overdragen. Het lokale perspectief toont echter aan dat oude Leopoldiaanse gewoontes moeilijk uit te roeien waren en dat de concessie opereerde als een ouderwetse koloniale onderneming, niet als een humanitaire operatie. Hoofdstuk 2 onderzoekt waarom verschillende aspecten van het staatsbestel, zoals belastingen en ambtenaren verzandden. Henriët toont aan dat de acties van inheemse gemeenschappen

die impotentie vaak bewust veroorzaakten zodat ze zich aan het gezag van de staat en het bedrijfsleven konden onttrekken. De inheemse strategie om de koloniale autoriteit te ontwijken werkt de auteur verder uit in hoofdstuk 3. De activiteiten van de HCB, dochteronderneming van de zeepfabrikant Lever Brothers, leidde tot de creatie van informele nederzettingen, *villages doublures*. Arbeiders gingen in deze dorpen wonen om aan de autoriteit van de koloniale overheid te ontsnappen, een onbedoeld bijverschijnsel van de uitbuitende en wrede koloniale economie. Een gebrek aan organisatie, ofwel 'koloniale impotentie', creëerde ruimte en kansen voor de inheemse bevolking om zich aan het gezag te onttrekken.

Hoofdstuk 4 analyseert de verschrikkelijke gewelddadigheid van de concessie, waar kinderarbeid schering en inslag was. Het paternalisme binnen de concessie wordt vakkundig ontleed door de auteur in hoofdstuk 5 en de nadruk op de schoorvoetende manier waarop de concessie de bevolking van geneeskundige zorg voorzag, is een welgekomen kritiek op het vastgeroeste discours dat de Belgische kolonisator veel investeerde in gezondheidszorg en dat dit een 'goed' aspect was van het imperialisme (p. 144). De ecologische vernietiging, vooral ten gevolge van de palmolie-extractie, wordt behandeld in hoofdstuk 6. Door hiernaar te kijken op lokaal niveau toont Henriët aan hoe koloniale actoren een oorlog tegen de natuur voerden om orde aan te brengen binnen een ecosysteem, maar eveneens bewijst de auteur dat de concessie er niet in slaagde om de productie op te schalen ondanks de 'war against nature' (p. 146).

Het boek neemt de lezer dus mee in de diepte van de complexe organisatie van de grootste kolonie van België. De auteur gaat in ieder hoofdstuk in dialoog met andere auteurs en vergelijkt zijn inzichten met andere

literatuur. Hierdoor voelt het boek echter aan als een reeks van essays waarbij een overkoepelend argument ontbreekt. Het 'koloniale impotentie' idee roept bovendien vragen op. Is het verhaal van de concessie een drama van imploderende paternalistische ambities of was het ideologische moderniseringsproject waarop het imperialisme was gebouwd altijd gedoemd om te mislukken omdat uitbuiting en paternalisme met elkaar verbonden werden? Henriët geeft meerdere malen aan dat de Leverville-concessie begon als een utopische fantasie, maar daarna een 'impotent machine' werd die erg leek op de traumatische operaties van Leopold II (p. 119). Door de moeilijkheden van koloniale exploitatie toe te wijzen aan het niveau van de bottom-up en het paternalisme te verbinden met de top-down negeert het boek de ideologische contradicties van het imperiale project zelf. Het is niet zo dat impotentie de concessie belette om het paternalistische project dat ze voor ogen had uit te voeren (p. 176). De utopie die de concessie voor ogen had, was reeds gewelddadig omdat het koloniale project inherent gewelddadig en racistisch was. Het is wel zo dat het lokale perspectief veel van de koloniale contradicties duidelijk kan aantonen, ook al blijft de vraag bestaan in hoeverre officiële bronnen een waarachtig 'bottom-up' perspectief kunnen geven? De auteur combineert de archieven van de concessie met interviews om dit enigszins te corrigeren.

Het boek is een interessante toevoeging aan de groeiende literatuur van de 'New Imperial History' waarbij de agency van actoren in de Global South, de materialiteit van koloniale exploitatie en emoties allemaal meegenomen worden in de analyse. Deze gefocuste casestudie kan daardoor erg handig zijn voor studenten en onderzoekers zich in deze historische methoden willen bekwamen.

Frank Gerits, Universiteit Utrecht